

Ankara'nın Eski Bağevleri*

İlber Ortaylı

Ankara, modern ve sorunlu bir başkent. Yaşamın kolaylıkları yanında doğanın fakirliği gibi büyük bir sorunu var. Yapılaşma yönünden çok yeknesak görünümlü Ankara, aslında eski bir kenttir ve eski kent dokusu birçok Anadolu şehrine göre daha iyi korunmuş durumdadır. Ancak Ankaralılar bu eski dokuyu yeterince tanımıyor ve günlük tekdüze yaşamı renklendirmek için bu olanaktan çok yararlanmıyorlar. Eski Ankara'nın oldukça korunmuş olmasında kuşkusuz özel bir itina söz konusu değil; sadece kentin iş merkezinin güneye kayması bunu sağlamıştır. Ama bu arada kentin eski bölümü de bir çöküntü mıntıkası hâline gelmiş, yapsatçıya verilmeye değer görülmeyen eski binalar yıkıma terk edilmiştir. Bunların içinde sadece ahşap veya yığma Ankara tipi evler değil; yüzyılın başına ait kagir binalarla 1920'ler ve 1930'larda yapılan neoklasik konutlar da var. Özellikle Hacıbayram civarı ve Hacettepe, Hamamönü gibi semtlerde bunun örnekleri görülür. Halin civarındaki Çerkes Sokak ve Suluhan, eski Ankara ve Anadolu çarşılarının canlı bir örneği. Hatta Atpazarı yapısal özelliklerini iyice korumuş bir durumda. Ama aynı şey Denizciler Caddesi civarı için söylenemez, hele Merkez Cezaevi'nin civarı ve Ulucanlar Caddesi üzerindeki Cenâbî Ahmet Paşa (veya Yeni Cami)'nin bulunduğu kesim oldukça değişmekte. Eski Ankara'nın muhafazakâr ve zamanın rüzgârlarına dayanan kesimleri var. Civardaki bazı kaza merkezleri de öyle. Ama 1940'lar ve 1950'ler mimarisinin örnekleri gene de süratle tükeniyor. Oysa bunların bazıları bilinçli ellerde refah ve konforun gereklerine uydurulabilirerek yaşanacak bahçeli binalar olabilirdi.

---

* Bu yazı daha önce, "Ankara Dergisi (Ankara Büyükşehir Belediyesi), Cilt: 1, Sayı: 1, Ekim 1990, ss. 63-65" de yayımlanmıştır.

Eski Ankara'nın direnemedi eriyen ve 1950'lerin sonundaki şehirleşme ve imar faaliyeti nedeniyle betonlaşan, bilinmeyen semtleri de var. Buralarda doğa kaybolmuştur. Sözünü ettiğimiz yerler eski Ankara bağlık semtleri ve bağevleridir; yani Dikmen, Etlik, Keçiören, Hatta Çankaya ve Büyükesat gibi yerler. Bugün buralarda eski doğal ve toplumsal çevreyi yaratmak mümkün değil, korunacak çevre de kalmamış. Sözünü edeceğimiz binaların, eski Ankara hayatının etnografisini yeni kuşaklara tanıtacak yerler olarak korunması gereklidir. Çünkü Ankara'nın başkent olmadan önce ve Cumhuriyetin ilk on yıllarında da kendine özgü bir hayatı vardı, bunu bilmek ve gelecek kuşaklara bildirmek gereklidir. Eski Ankara'da bağevleri kuzey ve güneyde belirttiğim semtlere serpilmişti. Semt seçiminde hangi etkenler rol oynuyordu. Öyle anlaşılıyor ki ne akrabalık ne dini grup aidiyeti ne de sosyal tabakalaşma semt seçiminde bir etken değildi. Bağ semtlerinde herkesin komşu olabildiği; kuzey rüzgarına tahammül edebildiği takdirde Dikmen, yumuşak bir hava istendiği takdirde Etlik ve Keçiören'in seçildiği görülmektedir. Kuşkusuz keseye göre bulunabilen hoş bir evin cazibesi veya alım satım işlemleri sonucu borçlanma ve rehin ile bağevlerinin el değiştirdiği de 18. asırdan beri Ankara'nın mahkeme kayıtlarında (Şer'iyye sicilleri) görülmektedir.

Ankara'nın bağlık semtlerinden biri kuzeydeki Etlik'ti. Genellikle baharla güz arası aylarda buraya sayfiyeye çıkılmış. Ancak başkent olduktan sonraki dönemlerde otobüs işlemeye başlamış ve böylece Etlik yaz kış oturulan bir yer olmuş. Bununla birlikte 1950'li yılların ortalarına kadar Etlik'te inşaat azdı ve genellikle eski bağ evlerinde oturulurdu. Semtin her tarafı bağ-bahçe ve hatta çeşmelerle ve akan bir dere ile kırsal bir hayatın yaşandığı bir yerdi. Başkent nüfusu henüz yarım milyona ulaşmamıştı. Tilki ve tavşan görerek oynayan çocuklar, manavdan meyve almadan bahçedeki kayısının reçelini kaynatan, bağın üzümünü yiyen semt halkı bugün artık hangi semtimizde kalmıştır ki. Etlik'teki bağevleri geçen asır sonu ve bu asrın başlarından kalma, şehirdeki geleksel Ankara konutlarından daha güzel ve geniş binalardı. Semtin Aşağı Eğlence denen kesiminde galiba şehre yakın diye daha mütevazı aileler yaşar, kuzey taraflarında yaylı araba ile gidip gelen Ankara'nın zenginleri ve Ermeni tiftik tüccarlarının konakları yer alırdı. Hele bunların en görkemlilerinden biri, bulunduğu çevrenin uzun süre Palas (Palas

otobüs durağı) diye anılmasına neden olmuştu. Bu konağın yerini yakın zamanda beton bloklar aldı.

1950'lerin başında Etlük henüz bağlar, yeşillikler ve onların arasındaki bu hoş görünümlü bağevi ve konaklarla bezenmiş, biraz masalımsı bir yer gibiydi. Birden bire yığma yapılarla, nihayet betonarmelerle manzarası değişti. Artık yeşil bir semt sayılmaz. Semtin yukarılarında yani kuzeyinde, bugün "Lise" otobüs durağı olarak bilinen yerde, eskiden İş Bankası'na ait bahçe içindeki bir fevkanî bağevi restore ediliyor. Daha yukarıda Veteriner Bakterioloji Enstitüsü civarında Ahmet Şefik Kolaylı Sokağı'ndaki bir taş ev ve İkinci Sokak'taki pembe renkli, yığma yapı eski Ankara bağevlerinin son örnekleri. Bunların civarında hâlen yeşillik ve bahçeler var. Keçiören Çocuk Yuvası civarında ve Kızılarpınarı Caddesi'ndeki birkaç eski Ankara bağevi de o zamanın müreffeh yaşam örneklerinden. Her sınıf halkın sahip olduğu muhtelif tipteki ev örneklerinin çoğu, zaman içinde kayboldu. Çocuk yuvası civarında Ardahan Sokak'taki ilk iki katı taş ve üstü Ankara işi yığma yapı, Orbay'lara ait. Bu eski konağın, taş işçiliği harika kapısı ve yıkıntı hâlindeki avlusu eski devrin zengin bir tüccarına ait olduğunu gösteriyor. Bu taş döşeli avludaki havuzun kalıntılarını görüyoruz. Çeşme ve kameriye ise artık yok. Zengin bağ konaklarına özgü, iki katlı misafirhane binası şimdi yoksul bir gecekondü görünümünde. Aynı evin civarında hâlâ kullanılan tüccardan Mehmet Ali Çarhoğlu'na ait konak herhalde etraftaki evlere göre çok rahat ve asude bir hayatın mimarisi dolayısıyla mümkün olduğu bahçe içinde bir Ankara bağevi. Koca Keçiören'de bugün bu evlerden oluşan ve apartman bloklarının kuşatmadığı bir mahalle yok. Eski Keçiören İlkokulu da bu tip bir binaydı, fakat üst katı yıkılarak küçülmüş vaziyette yaşıyor. Ankara'da eski bağlık semtlerin geçirdiği bu tahrib, ünlü Safranbolu'nun ve daha birçok Anadolu kentlerinin sayfiyelerinde de gözleniyor. Eski Anadolu hayatının bu yerleşim ve hayat tarzı kentleşmenin kurbanı olmuştur.

Onu aynen yaşamak mümkün değil, ama hiç değilse bazı örnekleri koruyarak toplumsal tarihin bir dönemi üzerinde gelecek kuşaklara bilgi aktarmak mümkün olabilir. Keçiören'de de böyle bir çevre yok ve diriltmek artık mümkün değil. Ama bir asır öncesinin hatta yüzyılın ilk yarısının bağ hayatı üzerinde fikir verecek malzemeyi Keçiören'de de korumak mümkün. Hatta bu örneklerle 1950'li yılların kalfa işi küçük

evlerinden de bazılarını katabiliriz. Keçiören Karakolundan batı yönünde ilerlersek Aksaray Caddesi'nde birkaç örnek var. 18 No.lu evin arkasında kalan Erbirler'in evi terk edilen ama sahipleri tarafından korunan ve pencerelerindeki dantel perdeleriyle halen bir eski bağ konağının esintisini getirmeye gayret eden bir yapı. Bina'nın camları kırılmış ve yıkımı bekliyor. Bina Keçiören'in hatta bütün Ankara bağ konaklarının içinde, orijinal ahşap işlemeli cumbası, taş örme kapısı ve iyi korunmuş taş döşeli avlusu, havuzu, kameriyesi ile en iyi korunmuş örnek sayılabilir. Avludaki havuzun etrafındaki taş heykeller ve çeşme eski yaşamın güzel bir resmidir. Birinci derecede korunması ve kurtarılması gereken bir yapı ile karşı karşıyayız.

Aksaray Caddesi ile Asya Sokak arasındaki 34 No.lu yapı, Vehbi Koç'lara aitmiş. Etrafındaki bakımsız ama hiç değilse parsellenip yapsatçılara verilmemiş geniş bağ, eski Ankara bağevlerinin konumunu gösteriyor. Çevresi ile birlikte korunabilen nadir yapılardan biri bu. Keçiören'in bu bölgesi kent yönetiminin yakın gelecekte eğilmesi gereken yerlerden biridir.

Burada ister istemez bir soru akla geliyor. Niçin Ankara'da müreffeh gruplar apartman katlarında yaşamakta ısrar etmiş ve bahçe içindeki bu gibi konak yavrularını restore edip yaşamayı tercih etmemişlerdir. Batı yöresinde yayılan villalardansa bu gibi semtlerdeki eski konaklara, binaları restore ederek yerleşmek niçin tercih edilmiyor.

Prof. Dr. İlber Ortaylı: 1947 yılında Bregenz, Avusturya'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini İstanbul ve Ankara'da tamamladı. 1965'te Ankara Atatürk Lisesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (1968) ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih bölümünü bitirdi. Viyana Üniversitesi'nde Slavistik ve Orientalistik okudu. Yüksek lisans çalışmasını Chicago Üniversitesi'nde Prof. Dr. Halil İnalcık ile yaptı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden "Tanzimat Sonrası Mahalli İdareler" adlı tezi ile doktora derecesi aldı (1978), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu" adlı çalışmasıyla da 1979 yılında doçent, 1989'da profesör oldu. Viyana, Berlin, Paris, Princeton, Moskova, Roma, Münih, Strazburg, Yanya, Sofya, Kiel, Cambridge, Oxford ve Tunus üniversitelerinde misafir öğretim üyeliği yaptı, seminerler ve konferanslar verdi. Yerli ve yabancı bilimsel dergilerde 16. yüzyıl ila 19. yüzyıl Osmanlı tarihi ve Rusya tarihi ile ilgili makaleler yayınladı. 1989-2002 yılları arasında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde İdare Tarihi Bilim Dalı Başkanı olarak görev yapmış; Galatasaray Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi'nde görev yapmıştır. Topkapı Sarayı Müdürlüğü görevini de yürütmüştür (2005-2012). Hâlen Galatasaray Üniversitesi'nde tarih dersleri vermektedir.